УДК 7.01:004.8
DOI https://doi.org/https://doi.org/10.31392/cult.alm.2026.2.61

Тарапата-Більченко Лідія Григорівна,
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри музичного мистецтва
Сумського державного педагогічного університету
orcid.org/0000-0001-5449-1480
tarapata@meta.ua

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ПРОСТОРІ МИСТЕЦТВА: ТВОРЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТА ПОТЕНЦІЙНІ НАСЛІДКИ

Використання штучного інтелекту у творчій діяльності суттєво трансформує сучасні мистецькі практики, ставить під сумнів класичне поняття «автор», програмує новий ландшафт художньої культури. У статті проаналізовано міркування таких культурологів як Л. Манович (Lev Manovich), Е. Аріеллі (Emanuele Arielli), М. Боден (Margaret Boden), А. Міллер (Arthur I. Miller), Л. Парізі (Luciana Parisi), Ю. Хуей (Yuk Hui), Х. Штеєрль (Hito Steyerl) в аспекті осмислення ними можливостей та ризиків залучення штучного інтелекту у простір мистецтва. Мета статті – концептуалізація сучасного культурологічного дискурсу щодо творчого потенціалу та наслідків використання штучного інтелекту в художній діяльності. Порівняння та узагальнення теоретичних поглядів на роль ШІ в контексті артпрактик здійснено методами системного та компаративного аналізу.

З'ясовано, що ШІ визначається як чинник трансформації авторства та художньої цінності твору мистецтва. Констатується криза суб'єктності, нова онтологію художнього твору, зміна в етичному і аксіологічному вимірах естетичного сприйняття, перетворення ШІ з інструмента творення на співтворця, що нівелює межі між людським інтенційним мистецтвом та алгоритмічною генерацією. Зазначено, шо кристалізується тенденція до трансформації ШІ як співавтора, переміщення акценту з промпт-інженерії на кураторство і критичну оцінку машинного контенту.

Окреслено амбівалентні наслідки інтеграції ШІ в мистецький простір. До конструктивних чинників віднесено інтенсифікацію інформаційних процесів, вивільнення часу для апікальних форм креативності, демократизацію доступу до художніх практик. Натомість негативні наслідки пов'язують із когнітивною пасивністю, ерозією автентичності, нівелюванням емпатії та поглибленням цифрової нерівності. Формується тенденція *Assisted Creation* (допоміжне творення), яка детермінує перехід до нової моделі творчості. Наголошено, що в умовах глобальної цифровізації ШІ стає інструментом збереження культурної спадщини, архівування та популяризації культурних надбань, однак існує ризик «знеособлення» культури, гомогенізації художнього простору, тиражування культурних стереотипів, викривлення інформації та неетичного використання алгоритмів.

Ключові слова: штучний інтелект, художня діяльність, генеративне мистецтво, творчий потенціал, трансформація культури.

© Тарапата-Більченко Л. Г., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Tarapata-Bilchenko Lidiia,
PhD in Philosophy, Associate professor,
Associate Professor at the Department of Musical Arts
Sumy State Pedagogical University
orcid.org/0000-0001-5449-1480
tarapata@meta.ua

ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE ART SPACE: CREATIVE POTENTIAL AND POTENTIAL CONSEQUENCES

The use of artificial intelligence in creative activity significantly transforms modern artistic practices, challenges the classical concept of the "author," and programs a new landscape of artistic culture. The article analyzes the reflections of such cultural theorists as L. Manovich, E. Arielli, M. Boden, A. Miller, L. Parisi, Yuk Hui, and H. Steyerl regarding their conceptualization of the opportunities and risks of integrating AI into the art space. The aim of the article is to conceptualize the contemporary cultural discourse concerning the creative potential and consequences of using AI in artistic activity. Systematic and comparative analysis methods are employed to compare and generalize theoretical perspectives on the role of AI within the context of art practices.

It is established that AI is defined as a factor in the transformation of authorship and the artistic value of a work of art. The study notes a crisis of subjectivity, a new ontology of the artwork, shifts in the ethical and axiological dimensions of aesthetic perception, and the transformation of AI from a creative tool into a co-creator, which blurs the boundaries between human intentional art and algorithmic generation. A tendency is crystallizing toward the evolution of AI into a co-author, shifting the emphasis from prompt engineering to curation and the critical evaluation of machine-generated content.

The study outlines the ambivalent implications of integrating Artificial Intelligence into the artistic domain. Among the constructive factors, the intensification of information processes, the liberation of resources for apical forms of creativity, and the democratization of access to artistic practices are identified. Conversely, negative consequences are associated with cognitive passivity, the erosion of authenticity, the diminishing of empathy, and the widening digital divide. The emerging trend of Assisted Creation is highlighted as a key determinant in the transition toward a new paradigm of the creative process. It is emphasized that in the context of global digitalization, AI serves as a vital tool for cultural heritage preservation, archiving, and the promotion of cultural assets; however, significant risks remain, including the 'depersonalization' of culture, the homogenization of the artistic landscape, the replication of cultural stereotypes, information distortion, and the unethical deployment of algorithms.

Key words: artificial intelligence, artistic activity, generative art, creative potential, cultural transformation.

Постановка проблеми. Синергія людини та алгоритму стає новою формою культурного буття. Штучний інтелект (ШІ) все помітніше виявляє себе у художній діяльності, змінюючи статус та функції автора, процес художньої творчості, онтологію художнього твору та його сприйняття. Арт-ринок укладає перші угоди за участю ШІ, генеративне мистецтво заповнює музейні експозиції, жінка-робот AI-Da викликає захоплення на Венеційській бієнале (Biennale di Venezia), рекордна вартість портретів родини Беламі свідчить про зростання попиту на цифрову творчість. На тлі означених фактів загострюється потреба у розмежуванні діяльності штучного інтелекту і людини, осмисленні можливостей та наслідків використання ШІ у просторі мистецтва.

Аналіз актуальних досліджень. У сучасному культурфілософському дискурсі набувають резонансу дослідження, які аналізують потенціал штучного інтелекту як суб'єкта творчості. Дослідницька оптика спрямована на питання авторства, природу художньої діяльності та естетику алгоритмів в епоху цифрових технологій.

Одним із найвпливовіших теоретиків цифрової культури є Лев Манович. Він конкретизує вплив генеративного штучного інтелекту на творчість і сприйняття мистецтва; визначає вектори розуміння культурних наслідків використання ШІ у художній діяльності. У книзі Льва Мановича та Емануеле Аріеллі «Штучна естетика: генеративний штучний інтелект, мистецтво та візуальні медіа» (Manovich & Arielli, 2024) ШІ розглядається як нова стадія розвитку медіа, де творчий процес переходить від репрезентації до передбачення (prediction).

Співавтор Льва Мановича Емануеле Аріеллі (Emanuele Arielli) ставить під сумнів доцільність виключно антропоцентричного підходу

до мистецтва та визнає здатність ШІ створювати естетичну цінність без заздалегідь сформованого задуму (Manovich & Arielli, 2024, розділи 2 та 9).

Маргарет Боден (Margaret Boden**)** визначає творчість як продукування нових, несподіваних та цінних ідей чи артефактів. Вона розмірковує над здатністю машин справді відповідати цим критеріям, а не просто імітувати творчий процес. У монографії «Штучний інтелект: його природа та майбутнє» дослідниця розглядає ШІ не як заміну людини, а як інструмент для розуміння людської креативності та «партнера» у художній діяльності (Boden, 2016).

Артур І. Міллер (Arthur I. Miller) у книзі «Митець у машині» стверджує, що комп'ютери вже зараз можуть бути такими ж творчими, як і люди, а в майбутньому – навіть перевершити їх. Він аналізує досвід розробників, які створюють ШІ-системи для написання музики «більше в стилі Баха, ніж сам Бах» (Miller, 2019, part 4).

Лучіана Парізі (Luciana Parisi) формулює поняття «алгоритмічної естетики» (algorithmic aesthetics), вказуючи, що обчислення – це не просто інструмент, а особливий режим мислення, здатний створювати нові культурні артефакти через випадковість та невизначеність. «The Alien Subject of AI» – важлива стаття, де авторка обґрунтовує ідею ШІ як «чужорідного суб'єкта», який не імітує людину, а має власну логіку, що виходить за межі людського досвіду (Parisi, 2019).

Юк Хуей (Yuk Hui) в роботі «Мистецтво та космотехніка» досліджує інтерсекційність технологічного та естетичного, виявляючи точки їхньої взаємної детермінації. Він критикує західноцентричні наративи щодо штучного інтелекту та пропонує альтернативну візію коволюції машини і творчості (Hui, 2021).

Хіто Штеєрль (Hito Steyerl) розмірковує про обмеження ШІ, зокрема його неспроможність оперувати «здоровим глуздом» (common sense). Науковиця вбачає у залученні ШІ до мистецтва знецінення людської творчості та закликає зосередитися на автоматизації фізичної роботи, а не на художніх сферах, які мають приносити задоволення (Steyerl, 2023).

Серед українських дослідників питання штучного інтелекту у філософському, етичному та психологічному аспектах аналізують О. С. Поліщук, О. В. Поліщук, В. Дудченко (Поліщук, & Дудченко, 2022). Увага акцентується на трансформації традиційного розуміння творчості, авторства та духовних цінностей під впливом цифрових технологій. Науковці аналізують ШІ як суб'єкта, який здатен генерувати мистецькі продукти, однак при цьому трансформує мистецькі практики, впливає на естетичне сприйняття та способи взаємодії глядача з художнім твором.

Кожен із дослідників у межах своєї проблематики конкретизує креативні спроможності ШІ, фіксуючи зміни в архітектоніці культури. Разом із тим, у корпусі праць із цифрової естетики спостерігається виражена домінанта англомовного наукового контенту. Відсутність системного інтересу вітчизняних дослідників до феномену алгоритмічної креативності актуалізує потребу в комплексному аналізі ШІ як нового агента мистецьких процесів. Важливим аспектом цього процесу є адаптація провідного англомовного дискурсу, що сприятиме інтеграції та дифузії концепцій штучного інтелекту в український науковий простір.

Мета статті – концептуалізація сучасного культурологічного дискурсу щодо творчого потенціалу та наслідків використання штучного інтелекту в художній діяльності.

Реалізація дослідницької мети зумовила застосування методів системного та компаративного аналізу, що дозволило зіставити та узагальнити дискурсивне різноманіття поглядів сучасних філософів, культурологів і мистецтвознавців на амбівалентну природу використання ШІ в мистецтві. Об'єктом аналізу стали роботи з високим показником запитів та цитувань, що свідчить про їхню актуальність у сучасному науковому дискурсі.

Виклад основного матеріалу. Сучасне суспільство сприймає творчість ШІ крізь призму застарілих культурних міфів. Лев Манович, розмірковуючи про техноанімізм та ефект Пігмаліона, вказує на схильність людей приписувати ШІ людські якості: «душу», наміри, свідомість. Подібно до міфічного Пігмаліона, який закохався у власну статую, ми «оживляємо» алгоритми своїми очікуваннями, відчуваючи задоволення від взаємодії з бездушною машиною, в яку інвестуємо свої емоції. У розділі «Людське сприйняття та штучний погляд» Л. Манович аналізує фундаментальні відмінності між людським сприйняттям та комп'ютерним зором,

що працює з візуальними даними як масивом чисел. При цьому «штучний погляд» стає новим типом оптики, який виявляє закономірності в масштабах «великих даних» (Manovich, 2024, chapter 6).

За Л. Мановичем, уявлення про метафізичну природу творчості є спадщиною романтичної парадигми, яка штучно протиставляє мистецтво обчислювальній логіці. Дослідник деконструює цей міф, наголошуючи на структурності та алгоритмічності художньої діяльності. Творчий процес значною мірою базується на комбінуванні патернів, правил і шаблонів. Якщо алгоритм може створювати складні образи, то романтичний міф про генія виглядає сумнівно, а наша інтерпретація «натхнення» здебільшого є комбінаторикою та переробкою вже бачених візуальних патернів. Л. Манович пропонує розглядати ШІ як інструмент для дослідження нових типів естетики, які виходять за межі людської уяви та обмежень (Manovich, 2024, chapter 3, 4).

Естетику штучного інтелекту у культурологічній концепції Льва Мановича ґрунтовно аналізує О. Венгер. Вона констатує: «ШІ-естетика є не просто технологічною інновацією, а трансформаційним зсувом у візуальній культурі: фрагментація, вибіркова рекомбінація та синтез, що ініціюються генеративним ШІ, реконфігурують значення, автоматизують творчість, /…/, виявляють глибоку суперечність естетичного канону, змушуючи нас переосмислити усталені візії щодо природи зображень, того, як вони функціонують та яку роль відіграють у суспільстві» (Венгер, 2025, С. 278).

Співавтор Л. Мановича Емануеле Аріеллі (Emanuele Arielli) фокусує увагу на психології сприйняття ШІ-мистецтва та концепції «техноанімізму» – нашої схильності приписувати машинам людські якості та наміри. Осмислюючи творчий процес від задуму до «вибору» (Selection), Е. Аріеллі вказує, що творчість за допомогою ШІ – це не малювання з нуля, а навігація через нескінченний простір варіантів. При цьому художник стає куратором або редактором, який обирає найкращий результат із сотень генерацій.

Інтеграція ШІ в художню практику сприяє демократизації творчого процесу, оскільки нівелює поріг входу до професійного створення візуального контенту. Це зумовлює перегляд цінності «технічної майстерності» (techne) на користь домінування концептуального задуму. Водночас Е. Аріеллі зауважує: базуючись на опрацюванні існуючих масивів даних, нейромережі схильні до репродукування «усереднених» естетичних стандартів. Це створює ризик гомогенізації художнього ландшафту та циклічного тиражування соціокультурних стереотипів. Крім того, генеративні медіа розмивають межу між онтологічно реальним та симулятивним. Здатність ШІ конструювати гіперреалістичні візії подій, що ніколи не відбувалися, перетворює його на інструмент моделювання альтернативних реальностей» (Manovich & Arielli, 2024, chapter 5).

З висновками Л. Мановича та Е. Аріеллі співпадає позиція Маргарет Боден (Boden, 2016). Вона поділяє творчість на три види: комбінаторна (Combinational) – створення нових ідей через незвичне поєднання знайомих понять; дослідницька (Exploratory) – вивчення меж існуючих «концептуальних просторів» (наприклад, стилів живопису чи музичних правил); трансформаційна (Transformational) – зміна самих правил або меж концептуального простору.

Щодо комбінаторного та дослідницького виду творчості, то штучний інтелект успішно виконує поставлені завдання та генерує варіанти в межах заданого стилю, однак він потребує людини для оцінки результату з точки зору його цінності. Щодо найглибшого трансформаційного виду творчості, то він є найскладнішим для ШІ. Комп'ютерні програми успішно імітують стилі або комбінують ідеї, але вони тільки випадково можуть «зламати» власні алгоритми так, щоб результат мав сенс і цінність для людей. Трансформаційний рівень змінює концептуальний простір (певний стиль, наукову парадигму або систему мислення), демонструючи вихід за межі можливого і провокуючи «шок від нового». Якщо дослідницька креативність працює в межах стилю, то трансформаційна здатна змінити сам стиль та породжує дещо фундаментально інше (Boden, 2016).

М. Боден стверджує, що творчість не є магічним даром. Використання комп'ютерних моделей (ШІ) дозволяє нам демістифікувати творчий процес, об'єктивуючи його через алгоритми. Головний виклик для ШІ в мистецтві, за Боден, – це цінність (value). Комп'ютер

може генерувати мільйони нових комбінацій («novelty»), але він не розуміє, чому одна з них є шедевром, а інша – сміттям. Художня цінність тісно пов'язана з людським досвідом, емоціями та соціальним контекстом, яких у ШІ немає.

М. Боден пропонує диференціювати П-креативність (психологічну) та І-креативність (історичну). Є різниця між ідеєю, яка є новою для людини (або програми), що її створила, та ідеєю, яка є новою в контексті історії людства. М. Боден вважає, що для розуміння механізмів творчості важливіша П-креативність, і саме її ШІ може моделювати найуспішніше. М. Боден підкреслює, що ШІ допомагає оцінити унікальність людського розуму, висвітлюючи аспекти, які не підлягають обчисленню.

Артур Міллер у праці «Митець у машині: світ творчості на основі штучного інтелекту» (The Artist in the Machine: The World of AI-Powered Creativity) досліджує фундаментальні трансформації в царині образотворчого мистецтва, літератури та музики, зумовлені впровадженням алгоритмічних систем. Автор аналізує потенціал ШІ щодо продукування автентичних творчих рішень, які виходять за межі простої рекомбінації даних. А. Міллер обирає для прикладу алгоритми, що створюють музику «більш бахівську, ніж у самого Баха» («more Bach than Bach»), описуючи результати роботи програми EMI (Experiments in Musical Intelligence), яку розробив композитор і програміст Девід Коуп (Miller, 2019, part 4). Науковець виділяє інтроспекцію та здатність виявляти суть проблеми як ключові фактори творчого процесу, і приходить до висновку, що ці фактори притаманні машинам. У цілому книга пропонує оптимістичний погляд на наші стосунки зі штучним інтелектом, який не замінює людину, а стає партнером, здатним підняти людську майстерність на новий рівень.

А. Міллер також розмірковує над доцільністю «наділення» машин функцією рецепції та оперування емоціями. Автор вказує на реальні проєкти, що стали проривними у сфері цифрового мистецтва: роботів, що самостійно пишуть картини фарбами; перший у світі мюзикл «Beyond the Fence», створений за допомогою комп'ютерних алгоритмів; проєкти на базі нейронних мереж, такі як DeepDream, що генерують сюрреалістичні зображення. А. Міллер використовує ці приклади, щоб довести: ШІ вже перейшов межу простого копіювання і здатен на «ілюмінацію» – момент несподіваного розв'язання творчої задачі, який ми звикли називати інтуїцією (Miller, 2019).

Адаптуючи класичну модель креативності до світу технологій, А. Міллер стверджує, що для визнання ШІ справжнім «митцем», робота має відповідати чотирьом ключовим критеріям: новизна, цінність, несподіваність та інтенційність. Новизна (Novelty) має маркувати те, чого раніше не існувало; цінність (Value) має викликати емоційний відгук та визнаватися експертами (галереями, критиками, аукціонами); несподіваність (Unpredictability) – це «вихід за межі коду»; інтенційність (Intentionality) – головний виклик та «камінь спотикання» для сучасного ШІ. Автор припускає, що наразі ШІ бракує власного наміру та життєвого досвіду, але в майбутньому машини зможуть мати власну мотивацію для творення, не чекаючи команди від людини. А. Міллер вважає, що ми вже рухаємося до ери «функціональної креативності», а результат роботи ШІ змушують нас відчувати, думати та бачити світ інакше (Miller, 2019).

Скептики ШІ-мистецтва та критики А. Міллера висувають низку вагомих контраргументів, стверджуючи, що машина не є митцем у людському розумінні. ШІ лише імітує зовнішні ознаки творчості, не висловлюючи її внутрішній зміст. Творчий процес починається з творчого задуму та завершується творенням художнього образу через етап пошуку засобів для його втілення. ШІ позбавлений інтенційності (задуму), не відчуває болю, радості чи потреби в самовираженні. Без свідомого наміру те, що створює ШІ, є лише складним набором пікселів або нот, а не мистецтвом. Справжнім митцем у цій схемі є програміст або користувач, який ставить завдання, а ШІ – лише просунутий пензель або інструмент.

Критики називають результати творчих зусиль ШІ «усередненим плагіатом», «статистичним середнім». Алгоритми працюють на основі енциклопедичних зібрань художніх творів, вираховуючи статистичну ймовірність того, де має бути наступний мазок чи нота. Це веде до гомогенізації культури та позбавляє її оригінальності. ШІ не може створити радикально нову парадигму, він лише міксує те, що вже зробила людина. Вагомим аргументом для критики ШІ є знецінення людської праці. Якщо

ми визнаємо ШІ «митцем», ми нівелюємо роки навчання, зусиль і страждань, які людина втілює у своїх творах. Крім того, ШІ використовує результати чужої праці без дозволу для навчання, що можна вважати експлуатацією.

ШІ можна порівняти з людиною, яка маніпулює символами, не розуміючи їхнього значення. Машина може написати вірш про захід сонця, але вона ніколи не бачила неба і не відчувала тепла променів, машина не знає, що таке смерть чи кохання. Мистецтво ШІ позбавлене «духовного фундаменту» та здатності розуміти метафори, а лише імітує розуміння. Однак, можливо, що ми занадто романтизуємо людську творчість, яка також є перетворенням досвіду, тобто отриманих «даних», тож у майбутньому ШІ зможе вийти за межі простої імітації.

Лучіана Парізі в роботі «Чужий суб'єкт ШІ» («The Alien Subject of AI») заперечує ставлення до ШІ як до імітації людського розуму. Вона вважає, що алгоритми мають власну, нелюдську форму пізнання. Це не просто автоматизація, а здатність машини генерувати нові ідеї, які виходять за межі людського досвіду. Традиційно алгоритми вважаються жорстко детермінованими (передбачуваними), однак Л. Парізі стверджує, що сучасні складні системи ШІ включають у себе хаос і випадковість. Вона вводить поняття «м'якої думки» (soft thought), де алгоритми обробляють нескінченні дані та створюють результати, які програміст не міг передбачити. Ші не просто аналізує минуле, він «програмує» майбутнє, створюючи моделі, за якими ми маємо жити. Машини починають диктувати, що є «правильним» або «красивим», змінюючи людську культуру зсередини. Для Парізі ШІ – це не «розум у коробці», а динамічне середовище, яке змінює саму природу того, що ми називаємо розумом, творчістю та реальністю (Parisi, 2019).

Порівняння підходів А. Міллера та Л. Парізі – це зіткнення гуманізму (віри в людину) та постгуманізму (виходу за межі людини). А. Міллер дивиться на ШІ через призму людських досягнень. Для нього ШІ – це надпотужний учень і партнер, який допомагає людині розширити межі власної креативності. Л. Парізі радикально відкидає порівняння ШІ з людиною. ШІ – це «неорганічна думка», яка працює не так, як наш мозок. Це логіка великих даних, хаосу та випадковості, яка незрозуміла нам за своєю природою. Л. Парізі закликає припинити очікувати від ШІ «людяності»; навпаки, цінність алгоритмів полягає в їхній «інакшості», «чужорідності» (alienness).

Штучний інтелект не просто виступає допоміжним інструментом, а конструює нову онтологічну реальність, де класична людська логіка втрачає свою домінантну роль. Ключова відмінність полягає в цілепокладанні: якщо людина-творець орієнтується на естетичний ідеал та створення ціннісно-смислового продукту для іншого, то об'єкт, генерований ШІ, постає результатом «алгоритмічного хаосу», позбавленого прагнення до суспільного визнання чи самоусвідомлення успіху. У цьому контексті виникає наукова дискусія: якщо А. Міллер трактує діяльність машини як імітацію людської інтуїції, то Л. Парізі наголошує на зародженні принципово нової, «не-людської» (post-human) логіки, що виходить за межі антропоцентричного досвіду (Miller, 2019; Parisi, 2019).

Юк Хуей (Yuk Hui), аналізуючи точку перетину мистецтва, технологій і культури, досягає у висновках нового змісту, бо використовує оптику порівняння східної і західної наукової думки. «Мистецтво та космотехніка» («Art and Cosmotechnics») – це діалог Сходу та Заходу, порівняльний аналіз двох різних художніх традицій світосприйняття і мислення. На прикладі грецької трагедії західноєвропейська естетика експонується як протистояння непримиренних опозицій. На прикладі китайського пейзажного живопису (шань-шуй) презентуються основи даоської логіки, де людина, природа та техніка перебувають у недуальних, гармонійних відносинах (Hui, 2021).

Юк Хуей визначає космотехніку як поєднання морального порядку з законами космічного світоустрою через технічну діяльність. Він стверджує, що технологія не є універсальною: різні культури мають власні «космотехніки», засновані на їхніх унікальних космологіях. Сучасна «монотехнологічна» культура Заходу відірвала техніку від космосу та моралі, що призвело до екологічної кризи та антропоцентризму.

Автор розглядає мистецтво не просто як естетичний об'єкт, а як спосіб переосмислення технологій суспільства. Замість того, щоб просто використовувати технології для створення мистецтва, Ю. Хуей пропонує змінити класичний підхід та використовувати досвід художньої

діяльності для трансформації самих технологій (наприклад, ШІ чи віртуальної реальності).

Ґрунтуючись на тезах Г.-В.-Ф. Гегеля про «кінець мистецтва» та М. Гайдеґера про «кінець філософії», Ю. Хуей шукає нову траєкторію мислення. Він пропонує включити «космічну чутливість» у сучасні практики та алгоритми, щоб зробити їх дійсно релевантними для майбутнього планети.

Філософ закликає до «технорізноманіття» та використання мистецтва як засобу самоактуалізації локальних культур і моральних цінностей. Ю. Хуей наполягає на «індивідуалізації мислення», об'єднанні східних і західних традицій, зміні екстрактивістського підходу на творчий.

Одна з найвпливовіших медіатеоретикинь сучасності Хіто Штеєрль (Steyerl, 2023) розглядає штучний інтелект не просто як технологію, а як фактор, який радикально змінює візуальну культуру. Х. Штеєрль формулює поняття «усереднені образи» (*mean images*). Вона грає зі значенням англійського слова *mean* (яке означає як «середнє арифметичне», так і «підле/нікчемне») та стверджує, що зображення, створені ШІ, є статистичним усередненням гігантських масивів викрадених даних. Такі образи – це не творчість, а продукт популізму, який відображає найбільш типові та часто стереотипні уявлення суспільства (Steyerl, 2023). Замість «інтелекту» Х. Штеєрль часто вживає термін «штучна тупість» (*artificial stupidity*). Це стосується низькоякісних алгоритмів (наприклад, ботів у Twitter), які попри свою примітивність мають значний вплив на суспільну думку. Науковиця критикує «магічне мислення» та епоху slop (алгоритмічного мотлоху, однотипного генерованого контенту, який спотворює реальність). В есе «Mean Images» (часопис New Left Review) Х. Штеєрль пише: «ШІ не створює нових ідей; він створює усереднені образи. Це статистичне відлуння минулого, яке ми помилково приймаємо за прогноз майбутнього. Ми автоматизуємо не інтелект, а конформізм» (Steyerl, 2023, p. 83).

Серед українських дослідників проблеми ШІ у філософському аспекті аналізують О. С. Поліщук, О. В. Поліщук, В. Дудченко (Поліщук & Дудченко, 2022). На їх думку, роль людини в епоху ШІ трансформується з «виконавця» на «свідомого модератора» та «етичного фільтра». Митець стає «куратором сенсів»; майстерність (техніка) втрачає свої позиції перед оригінальністю задуму (концептом). Митець – це «етичний цензор», який блокує створення вторинного чи маніпулятивного контенту. Головний висновок науковців: людина має бути архітектором стратегії, контролюючим суб'єктом, а не просто споживачем контенту.

У пошуках відповіді на питання «Чи може машина бути творчою?» Б. Шумилович стверджує, що машини стають активними творчими агентами. Наслідок – гібридизація мистецтва, яка нівелює межу між біологічним та технологічним. Людству важко визнати право машини на творчу суб'єктність та інституціалізувати місце інтелектуальних агентів у системі культури. Ключовими аргументами соціального неприйняття виступають: відсутність у алгоритмів творчого задуму (інтенції), дефіцит причинно-наслідкових зв'язків у процесі генерації та нездатність до рефлексії над власними досягненнями. Комп'ютерні програми можуть виконувати лише синтаксичні маніпуляції зі символами, але не можуть дати їм жодної семантики. Машини не мають свідомості, однак відсутність свідомості не є основною причиною заперечення потенціалу для творчості. Б. Шумилович робить провокативну заяву, що «/…/ причини, через які ми так неохоче приймаємо, що небіологічні агенти можуть бути творчими /…/ – це те, що вони не мають природного місця в нашому суспільстві людей, і рішення прийняти їх матимуть важливі соціальні наслідки. Отже, набагато простіше сказати, що машини здаються розумними чи креативними (бо імітують живих людей), замість того, щоб стверджувати, що вони такими є» (Шумилович, 2021).

Висновки. Аналіз сучасного філософського дискурсу щодо ролі штучного інтелекту в контексті художньої діяльності дозволяє стверджувати, що ШІ визначається як чинник трансформації авторства та художньої цінності твору мистецтва. Дослідники констатують кризу суб'єктності, нову онтологію художнього твору та зміну етичних і аксіологічних вимірів його сприйняття. Наразі ШІ перестає бути інструментом творення та претендує на роль співтворця, що нівелює межі між людським інтенційним мистецтвом та алгоритмічною генерацією. При цьому «інтенційне мистецтво» (Human Intentional Art) є відповіддю на

розвиток генеративного штучного інтелекту та підкреслює ключову роль свідомого задуму людини в процесі творення.

У філософському осмисленні Ші-артпрактик прослідковується дві протилежні точки зору: ШІ розглядається або як інструмент, або як співавтор творчого процесу. Кристалізується тенденція до трансформації ШІ з інструмента на співавтора, переміщення акценту із промпт-інженерії на кураторство і критичну оцінку машинного контенту. Цифрові трансформації змінюють статус художнього об'єкта, генеруючи його динамічність, тиражованість та адаптивність.

Генеративний ШІ працює за принципом сепарації текстів людської культури та подальшого їх повторного складання у нові комбінації. Це процес «автоматизованого монтажу», де алгоритм склеює фрагменти нашої колективної пам'яті, досвіду і творчих досягнень. У процесі «повторного складання» виникають нові артефакти, які втрачають минулий контекст та потрапляють у новий, отримавши при цьому невизначеність щодо оригінальності змісту, історії та авторства. Технології ШІ деконструюють нашу художню культуру для нових варіацій, змінюючи при цьому поняття «автор», «художній твір» і «творчий процес».

Існують амбівалентні твердження щодо наслідків інтеграції ШІ в мистецький простір. До конструктивних чинників відносять інтенсифікацію інформаційних процесів, вивільнення часу для апікальних форм креативності, демократизацію доступу до художніх практик. Натомість негативні наслідки пов'язують з гомогенізацію художнього простору; редуплікацією культурних стереотипів; руйнуванням межі між онтологічно реальним та симулятивним. Для людини як суб'єкта творчості використання ШІ несе загрози когнітивної пасивності, ерозії автентичності, нівелювання емпатичного зв'язку та поглиблення цифрової нерівності. Водночас утверджується парадигма Assisted Creation (допоміжного творення), що виступає детермінантом переходу до принципово нової моделі творчого процесу.

Попри превалювання ризиків, зберігається оптимістична візія щодо майбутнього людинитворця. Художня цінність твору й надалі детермінується суб'єктивною інтенцією, унікальним життєвим досвідом та емоційною глибиною автора, а не обчислювальною потужністю алгоритмів. Мистецтво зберігає свій інтенціональний характер, допоки людина формулює запити (промпти) та виступає інтелектуальним вектором у досягненні художньої мети. Саме творчий суб'єкт наповнює твір аксіологічним змістом та глибинними сенсами, залишаючи мистецтво фундаментальним засобом самовиразу та самопізнання.

Перспективою подальших досліджень можуть стати питання трансформації авторської ідентичності в умовах алгоритмізації творчості, проблеми девальвації художнього акту; онтологічний статус штучного інтелекту як суб'єкта художньої діяльності; етичні виміри використання ШІ в контексті сучасної культури.

Список використаних джерел:

Boden, M. (2016). *AI: Its nature and future*. Oxford University Press. https://archive.org/details/boden-ai-its-nature-and-future-2016/page/9/mode/2up.

Венгер, О. (2025). Естетика штучного інтелекту в культурологічній концепції Льва Мановича. *Культурологічний альманах*, (3/15), 278–286. https://almanac.npu.kiev.ua/index.php/almanac/article/view/694/636.

Hui, Y. (2021). *Art and cosmotechnics*. E-flux Architecture; University of Minnesota Press. https://www.academia.edu/50428618/Art_and_Cosmotechnics

Manovich, L., & Arielli, E. (2024). *Artificial aesthetics*. https://manovich.net/index.php/projects/artificial-aesthetics.

Miller, A. I. (2019). *The artist in the machine: The world of AI-powered creativity*. https://psycnet.apa.org/record/2019-33399-000.

Parisi, L. (2019). The alien subject of AI. *Subjectivity*, *12*(1), 27–48. https://link.springer.com/article/10.1057/s41286-018-00064-3.

Поліщук, О., & Дудченко, В. (2022). Філософія штучного інтелекту в освітньому процесі. *Humanities Studies: Collection of Scientific Papers*, (13/90), 103–109. https://humstudies.com.ua/article/view/272528.

Steyerl, H. (2023). Mean Images. *New Left Review*, (140/141), 82–97.

Шумилович, Б. (2021). *Творчість людей і творчість машин*. https://zaxid.net/tvorchist_lyudey_i_tvorchist_mashin_n1522567.

References:

Boden, M. (2016). *AI: Its nature and future*. Oxford University Press. https://archive.org/details/boden-ai-its-nature-and-future-2016/page/9/mode/2up [in English].

Venher, O. (2025). Estetyka shtuchnoho intelektu v kulturolohichnii kontseptsii Lva Manovycha [Aesthetics of artificial intelligence in the cultural concept of Lev Manovich]. *Kulturolohichnyi almanakh [Cultural Almanac], (*3/15), 278–286. https://almanac.npu.kiev.ua/index.php/almanac/article/view/694/636 [in Ukrainian].

Hui, Y. (2021). *Art and cosmotechnics*. e-flux Architecture; University of Minnesota Press. https://www.academia.edu/50428618/Art_and_Cosmotechnics [in English].

Manovich, L., & Arielli, E. (2024). *Artificial aesthetics*. https://manovich.net/index.php/projects/artificial-aesthetics [in English].

Miller, A. I. (2019). *The artist in the machine: The world of AI-powered creativity*. https://psycnet.apa.org/record/2019-33399-000 [in English].

Parisi, L. (2019). The alien subject of AI. *Subjectivity*, *12*(1), 27–48. https://link.springer.com/article/10.1057/s41286-018-00064-3 [in English].

Polishchuk, O., & Dudchenko, V. (2022). Filosofiia shtuchnoho intelektu v osvitnomu protsesi [Philosophy of artificial intelligence in the educational process] *Humanities Studies: Collection of Scientific Papers*, (13/90), 103–109. https://humstudies.com.ua/article/view/272528 [in Ukrainian].

Steyerl, H. (2023). Mean Images. *New Left Review*, (140/141), 82–97 [in English].

Shumylovych, B. (2021). Tvorchist liudei i tvorchist mashyn [The creativity of people and the creativity of machines]. https://zaxid.net/tvorchist_lyudey_i_tvorchist_mashin_n1522567 [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 27.03.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.04.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026